

בירורי הלכה:

בעניין איסור אכילה קודם התפילה

הרה"ג ר' ניסן ליפא אלפערט זצ"ל

בגמ' ברכות (י): לא תאכלו וגוי על דמכם. ויש לחזור אם החפלל תפילה ערבית בלילה ואכל קודם תפלה שחורתית, אם עוכבר מה"ת על לא תאכלו על הדם, כיוון שהיומן הולך אחר הלילה, ונמצא שכבר החפלל ביום זה ואוכל אחר שחחפלל, או דילמא שלענין זה חדשים לבקרים. ובוקומו בכקר הוה כמתחליל חדש, ומוטל עליו לחחפלל קודם שיأكل. וביחוד יש לשאול לש"י הרמב"ם שמצויה לחחפלל מן התורה פעם אחת ביום, ומשמע שאימתי שיריצה מתחפלל ביום, אם החפלל ערבית, אם מותר לו לאכול בכקר קודם שמחפלל או לא.

יש לפשוט ממה דאונן מוחר לאכול קודם שמחפלל דכיוון דפטור מתחפללה, אין עלייז איסור לאכול קודם שמחפלל, וכמו כן כיוון שאין לחפללה זמן קבוע מה"ת, ואמתי שמחפלל ביום יצא ידי חותבת המזווה, נמצא שכשהחפלל בלילה פטור מלחחפלל, וכיוון שפטור מלחחפלל אין עליו איסור לאכול קודם שמחפלל. ולפי"ז צ"ל זהא אסור מדין זה לאכול קודם תפלה שחורתית אלא מדרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

אמנם לפי זה אסור לו לאכול קודם שמחפלל חפלת ערבית, שהיא תפלה ראשונה שביניהם.

ואולי י"ל שעיקר זמן אכילה הוא בכקר כמש"כ בין הערבבים תאכלו בשך "ובכקר תשבעו לחם". וז"ל התזה"מ: ובכל זה צוה שאת הבשר יאכלו שלא ישבעו ממנה ולא יאכלו רק בערך שהוא זמן שנייה, אכל הלחת ישבעו ממנה ומן בכקר שהוא עת לზורה ולעכודה עכ"ל. ומקרה דועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימיך, אנו למדים מצות תפלה ואחרוי ועבדתם כתוב וברך את לחמך שהוא בכקר, כדכתבי' ובכקר תשבעו לחם. וכתיב"ע כ': ותחפלון וגוי יברך ית מזוני מיכלך. ומשמעו לכארוה שתחברך אכילהו ומעיו, ושתהא ברכה בכח המזון שבמאכל. והיוצא מדברינו שעיקר הסעודה הוא בכקר, והתחפללה גורמת ברכה במאכל וכמשתה. ויתכן שמחמת זה קאי האיסור רק אכילת שחורתית ולא אתפלת ערבית שאז אין עיקר זמן אכילה, ואני מוכרת.

בעניין איסור אכילה קודם התפילה

עוד יש לשאול בגר שאכל בגיווחו ונתגניר בו ביום, או אונן שאכל בשעה אניתו, ובבראה אניתו בזמן תפלה מנהה, מי אמרין כיוון שנחחיכו עכשו במ"ע דחפלה, אסור לאכול קודם שיחפלו, או דילמא כיוון שאכל בברך בהיתר, תור לא חל עליו איסור זה.

ולאחר העיון נ"ל שפטורן החיקיות חלי בחדירת האיסור שלא תאכלו גורו. דיש לבארו בכ' אופנים: א) הדם הוא הנפש, והוא דבר שהנשמה תליה בו. ועיקר מגמת הלב הוא להספיק דם לאברי האדם. ואסורה החורה לאכול קודם שיחפלו על הדם. כלומר, על חיותו וקיומו. שאין ריבוי ומיעוט וסיכון הדם תליי בשום דבר כי אם בו ית'. ולפיכך חייב להחפלו על זה. ואם לאו הרי הוא בחינה האומר חי ועוצם ידי עשה לי החיל הזה. ב) שאסור לאכול קודם שיחפלו, שכזה מראה כאילו האכילה היא העיקר, והחפלה טפלה לה.

לאופן הא' י"ל שחייבים קבועו הללו בקומו בברך דוחה כבירה חדשה וככה הדם הנזול בעורקיו ואכניו מתחילה בעסק פעלחותיים, ואו בדין הוא שיתפלל לה' שיחקימו חייו, בכח וכבריאות. משא"כ בלילה שהולך לישון שנח מעבודתו, ופעולה האכרים והגועף נהים בשיעור מסוים מהగבורות פועלותם.

אבל לטעם הב' נוטה הדעת לומר שככל פעם שאוכל קודם שיחפלו עובד על איסור זה, שנראה כאילו האכילה עיקר אצלנו והחפלה טפלה לאכילה. ונראה שזאת היא דעת רב הונא שסביר דיאstor לטעם קודם מנהה ותפלת המוספיין.

ובודעת החולקים עליו י"ל או שטוביים כאופן הא', או שטוביים כיוון שכבר התפלל בברך קודם האכילה, ותפלת מנהה לכ"ע היא מדבריהם, לעולם הווה כאילו אוכל אחר התפלה, שהרי התפלל בברך, ואסור לסעור קודם תפלה מנהה רק מלחמת גזירה sama ימשך.

ומי שנתגניר או שකבר את המת באמצע היום, ואכל קודם זה, אז לאופן הא' י"ל שאינו עובר מה"ת, או מאסמכחה בלאו זה, כיוון שבשעה שאכל היה פטור מלחתפלל, ואיסור זה הוא בשעה שציריך להחפלו על הדם בקומו בברך לעבדותנו, וכיוון שהיא פטור אז מהחפלו ולא חל עליו איסור זה, י"ל שלא חל עליו האיסור אח"כ. אבל לצד הב' שאסור לאכול קודם שיחפלו הוא ממש שעשה את האכילה עיקר והחפלה טפל, אלא שאם התפלל בברך קודם שאכל, אף שאוכל קודם תפלה מנהה הווה כאילו אחר התפלה, אם לא החפלו בברך

מסורת

ויש לשאול לשיטת הרמב"ן ועוד, שתפלת היא מ"ע מדבריהם, איך יפרשו את איסור הללו שלא תאכלו קודם שתחפלו על דמכם. כיון שאין מצוה להחפלו מה"ת. ואף שהרמב"ן בהשווותו על ספרה"מ של הרמב"ם מצדד לומר שבעת צורה מצוה מה"ת היא להחפלו; למסקנה נראה שחוור מזה, ואין לומר כמו שהוא סופי במנין תרי"ג לא כי שיש מ"ע להחפלו בעת עריה. והבריה בידו לא לאכול ולא להחפלו, דהיינו אונן מותר לאכול קודם שיחפלו, מ"ע להחפלו. ודוחק להעמיד הללו במי שגמר בדעתו להחפלו, שאסור לו לאכול קודם שיחפלו, אבל מי שלא החפלו אין לו איסור לאכול.

ולמדתי תירוץ לה' מדברי המאירי (ב"מ קטו): שכ' בהגדרת לאו זה שאסור לאכול קודם תפלה או קודם קבלת מלכותיהם היינו ק"ש. ובארותי שם שק"ש ג'כ' נכללה בעובדותם את ה' אלקיים. עי' גמ' ב"ק (צב): שדרשו עה"כ ועבדותם את ה' אלקיים בתפלה וכוכ"ש. ועי' ערך משל"כ מוס' (שבת יא). בר' שמעון בן יוחאי כד מתי עידן תפלה כס"י וצלוי, שקרא ק"ש. וגם מוסוגינו משמע שאיסור זה קאי גם גמ' אק"ש. שדרשו עה"כ ואוთי השאלת אחר גורך וכו', לאחר שנתגאה זה קבל עליו מלכותיהם. ולפי זה י"ל שלמד"ז תפלה דרבנן, מפרשים שכ' זה נאמר אק"ש בלבד, שאסור לאכול קודם שקרא את השם. ומיניה דגם למ"ד תפלה היא מ"ע מה"ת אינו מוכרות שיחולוק שהאיסור זה קאי גם אק"ש. ויוצא מזה שאף אם התפלל ערבית, שיצא מה"ת חובת מצוה דחפלה, יתכן שאסור לאכול מה"ת קודם תפלה שחורתה, לא מחמת חפלה, אלא מחמת ק"ש. כדמותו מדברי המאירי, זול' וכן אף מה מאזרותיו שלא לאכול שחורת עד שיחפלו. כמו שדרשו לא תאכלו קודם שתחפלו על דמכם. אם עשה כן אפילו לדעת האומר תפלה מה"ת או שלא יחיד את השם אין בו מלכות עכ"ל (ב"מ קטו). ובהערכותי בחבתי שבא לומר שאפילו למ"ד תפלה מדרנן אסור לאכול קודם שקרא את השם.

ויש לדוחות דיחכן למ"ד שתפלת היא מדרנן סבר דלאו זה אינו אלא אסמכח או איסור אכילה הוא מדבריהם. ולא עוד אלא אפי' גם להרמב"ם דסביר התפלת היא מ"ע מה"ת, יתכן שישبور שאיסור זה אינו אלא מדבריהם, שבחל' תפלה לא מנה לאו זה, וצ"ע.

עוד יש לחקור אם האוכל אכילת מצוה כגון תרומה או קדשים קודם שיחפלו אם עובר על לאו זה או לא.

מסורת

מחמת שהיא אז גוי או אונן, ואח"כ חלה עליהם מצוחת תפלה, אסור להם לאכול קודם שיחפללו, שבזה עושים את האכילה עיקר ואות החפלה טפל, ואין לומר בהם דהוה כאילו אוכלים אחר החפלה שהרי לא החפלו בברך.

כמו כן ייל שהחקירה אם מותר לאכול [מה"ת] אכילת מצוחה קודם שחפפלל, לאופן הא' ייל שאסור שררי בדין שיתפלל מתחילה על חייו, שבלי חיים אין יכול לקיים שום מצוחה, והחיים באים מה', אבל לאופן הב' ייל דבזה שאוכל קודם התפלה לא הוה צולז במצוחת תפלה, כיון שעשויה מצוחה באכילהו.

ואם לאו זה נאמר גם אק"ש ייל שתלי ג"כ בחקירה הנ"ל. לטעם הא' שציריך להחפלו על חייו ייל דזה קאי דוקא על תפלה, ולא על ק"ש שהיה קבלת מלכות שמים ולא תפלה. אבל לאופן הב' ייל שלאו זה כולל ק"ש התפלה. שאוכל קודם ק"ש הרוי עושה את האכילה עיקר ואת קבלת מלכות שמים טפל.

ובلغון הגמ' שדרשו עה"כ "ואת השלכת אחר גור" לאחר שנתגאה זה קיבל עליו מלכות שמים שנדרשו כי זה על ק"ש. והוא בדברינו שמדובר בכ' "לא תאכלו על הדם", אין ראייה שאיסור לאו זה קאי אק"ש. כיון שהגדירנו שאסור לאכול קודם שחפפלל לה, שיתן לו כח ואפשרות לאכול. אבל מהכתוב השני שאנו למדים שאסור לעשות את האכילה שהוא מצריכי הגוף עיקר לצרכי שמים, אמרו לאחר שנתגאה זה קיבל עליו מלכות שמים, היינו שאסור לאכול קודם ק"ש.

וא"ת א' בדין שאיסור לאכול גם קודם ק"ש של לילה, ייל דאה"נ דהה אסור לאכול קודם שיקרא את שמע. שאפשר שסמכו איסור זה עה"כ "ואת השלכת אחר גור" אבל איסור לאו, ולא תאכלו וכו', קאי רקAMI שאוכל קודם חפלת שחרית.

ויש נפק"מ רבתא אם האיסור הוא מדין "ואת השלכת גור", או מדין "לא תאכלו גור"adam הוא מדין "ואת השלכת אחר גור", שהוא צולז לפני ה' שעשויה לצרכי החומר לעיקר, וצריכי ד' טפל, אם המתجيل בהither א"צ להפסיק, שבזה נראה נראת כאילו עושה את האכילה עיקר, כיון שהתجيل קודם שהגיע זמן המצוחה. אבל אם הוא מדין "לא תאכלו על הדם" צריך שייפסיק בהגיע זמן חפלת, וכן הוא הדין.

בעניין איסור אכילה קודם התפילה

סז

אמנם מפסק הראי"ש נראה דסביר שאין כאן ב' דין אלא דין אחד. אסור לאכול קודם שחפפלל. וסמכו על המקרא לא תאכלו על הדם, ולפיכך אפילו התجيل בהither מפסק, ומפורש בדברי קבלה דודוקא אכילה של גיאות אסורה, ולפיכך מותר לשחות מים קודם התפלה, שלא שיר בימים גואה [עי' בראי"ש בפרקון, סי' י"ג], והטור פסק כאביו וחביא ורק את זה' וכי' ואתי השלכת אחר גור. אל תקרי גורו. וכן ק' למה לא הביא ה' כי' ולא תאכלו על הדם.

והרשב"א מפרש ג"כ שהוא דין א' בכיוון אחד. הרשב"א פסק שם התجيل בהither אין מפסק. ויל' בדעתו שסביר דהילמוד מולא תאכלו וכו' אין אלא אסמכתה ומקורה העיקרי הוא מקרה דואתי השלכת אחר גור. ולפיכך אם שסביר שעיר הלימוד הוא מולא תאכלו על הדם, שאכילה ושתייה שנוצר מהם הדם שהוא מנوعת החיים שבגוף מצריכה לתפלה; ולפיכך אסור לשחות אפילו מים. והא דכתיב בכל האוכל ושותה ואח"כ מחפפל עליו ה' אומר ואתי השלכת אחר גור. אה' גור אל גור. והוא בשתייה מים אין גואה. ייל' חדא מתרתי, או דין לומר עליו שאחר שנתגאה זה קיבל עליו מ"ש רק לאחר שאכל ושתה דבריהם המשביעים, אבל יש איסור לשחות אפילו מים מקרה זולא תאכלו על הדם. או דגם מילוי צרכיו כמו השקתה צמאו קודם התפלה ג'יך הוה בכלל כל המתגאה, ש碼דים צרכי גוףו קודם התפלה.

ויש לשאול לרשב"א שפסק שם התجيل לאכול קודם עמוד השחר אין מפסק, נהי שא"צ להפסיק משום תפלה. יפסיק ממשום ק"ש, דהא הוא עצמו פסק שאיןו מפסק למילוי זרבנן אבל לק"ש שהוא דואתי מפסק אפי' בשהתجيل לאכול ואייכא שהוא כמו שנינו במס' סוכה, לא נטלו נטלו על שולחן. ואולי סבר דודוקא אם התجيل באיסור מפסק למילוי דואתיות ולא משהתجيل בהither. ועי' במב' סי' פ"ט, סע' כ"ט.

דיון בדעת הרמב"ם בהתجيل קודם עמוד השחר אם מפסק או לא
וזיל הטור (או"ח סי' פ"ט סע"ז) ואם התجيل לאכול קודם עלות השחר כתוב הרמב"ם ז"ל שאין צורך להפסיק. וא"א ז"ל כי' בשם ר' שציריך להפסיק.
וכתיב ה'ב", ז"ל: ונראה שספר הרמב"ם מוטעה נזדמן לבנו זבונוסחאי
דין בפ"ז מהל' תפלה לא כתוב שא"צ להפסיק אלא בתפלה המנחה, אבל לא

מסורת

בחפלת שחורת. ואולי שנתחלף להטור בין הרמב"ם להרשב"א, שהרשב"א כ' שא"צ להפסיק, וכ"כ כל מפרשיו הטור.

והערוך השלחן (ס"י פ"ט סע"י כ"ו) חלק עליהם וכו' ז"ל: אבל לענ"ד אינו כן, וכונתו על מ"ש הרמב"ם בפ"ב מק"ש היה עוסק באכילה וכו' גמור ואח"כ קורא ק"ש. והראב"ד השיג עלייו דברנן דק"ש דאוריתא צורך להפסיק אפילו יש שהות לקרא, ולהחפה דברנן לא יפסיק. ולא פליגי הראב"ד איירי בהתחיל באיסור, והרמב"ם איירי בהתחיל בהתר. ונמצא דשפיר כי הטור דאם התחיל קודם עה"ש ודעת הרמב"ם שא"צ להפסיק שהרי אפילו לק"ש דעתו כן, וכ"ש לתפלה. וכ"ה דעת הראב"ד והרשב"א א"כ זהה רוב דעתות להתר וגuru, יעוייש.

ויש לשאול לדעת העה"ש שאם סמרק הרמב"ם עמש"כ בהל' ק"ש שאם החihil לאכול גמור ואח"כ קורא ק"ש. וזה אם המהיל לאכול קודם עה"ש, וכש"כ הוא מק"ש. א"כ אםאי כתוב דין זה אח"כ במנחה שאם החihil לאכול אינו מפסיק. ומדכתוב דין זה גבי מנהה ולא כי גבי שחורת, שי"מ שבשחרית מפסיק. ויש לדוחות דבמנחה איירי בהתחיל באיסור, והכא איירין בהתחיל בהתר. וזה אפשר לומר בדעת הרמב"ם שאפילו אם התחיל באיסור אינו מפסיק, ואם דעתו לחלק בין שחורת למנה, א"כ אין הכרה שאם התחיל בהתר שאינו מפסיק. דהא חמור שחורת מנהה, שבשחרית אסור אפילו לטעום, ובמנחה מותר לטעום, בשחרית אם התחיל באיסור מפסיק ובמנחה אינו מפסיק, וכיון דמצינו חומרות באיסור אכילה קודם שחורת מה שלא מצינו בימי דברנן אחרים, ה"ה נמי שי"ל שאיסור אכילה קודם שחורת חמור שאפילו החihil בהתר מפסיק. על כן נראה שצדך ריבנו הב"י שספר מوطעה של הרמב"ם נזדמן לפני הטור שהוא כתוב בו במשמעות שאם החihil בהתר אינו מפסיק, או שנתחלף לו בין הרמב"ם להרשב"א.

אמנם לכוארה צדק העה"ש איך אפשר לומר שתפלה שחורת שהיא מדרבנן תהיה חמורה מק"ש שהיא מה"ת. וכן שאיסור אכילה קודם עשיית מצווה הן מה"ת או מדרבנן אינו אלא מגזירה שמא ימשך באכילתו ויפשע במצבה, אלא אם החihil אפילו באיסור במצבה דברנן לא החמירו עליו שיפסיק, ובמצווה דאוריתא החמירו, אבל איסור אכילה קודם שחורת שאינה אסורה מגזירה, אלא הוא איסור מיוחד לאכול קודם שיתפלל על דמו, בדי שיפסיק.

בעניין איסור אכילה קודם התפילה

ומחתמת זה כ' הרמב"ם שאסור לטעום קודם חפלת שחורת, וקדום מנהה מותר לטעום ואסור לטעום. והוא הטעם, שבמנחה האיסור הוא מהמת גזירה שמא ימשך, ובטעימה אין לגוזר שמא ימשך, אבל בתפילה שחורת האכילה עצמה אסורה, וגם הטיעימה אסורה.

ושו"ר בבית מאיר (או"ח סי' ע') שכח דהדין עם הב"י שבס"י פ"ט בדעת הרמב"ם ודלא כהמג"א (ס"י ע' סק"ו), דהא הרמב"ם כ' אסור לטעום כלום עד שיתפלל שחורת, ומלהון זה הוכיחו בוגם' (שבת ז:) שאם התחיל מפסיק, יעוייש.

[יעוייש] במרכזה"מ שכ' שלדעת הרמב"ם אין חילוק בין החihil בהתר או החihil באיסור.]